

Anna Szwed-Walczak

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

„Samoobrona Polska” – założenia i cele organu prasowego Komitetu Samoobrony Polskiej

“Samoobrona Polska” – Assumptions and Purposes of the Press Organ the Polish Self-Defence Committee

Słowa kluczowe: prasa drugiego obiegu, polska myśl narodowa, Komitet Samoobrony Polski, opozycja polityczna, PRL, ruch obrony życia

Keywords: samizdat, Polish political thought, Polish Self-Defence Committee, political opposition, the People’s Republic of Poland, pro-life movement

Abstract

“Samoobrona Polska” (The Polish Self-Defence) was the Polish underground press issued from 1977 to 1981. The founder of the magazine was Marian Barański, a person well-known in political opposition circles in the People’s Republic for being arrested for covering opposition related activities in 1960. The magazine’s subject matter dealt with the defence of: 1) conceived life, 2) traditional family, 3) Polish nation. The editorial team of “Samoobrona Polska” promoted Polish national thought and expressed a critical attitude towards the democratic opposition and the state authorities.

Uwagi wstępne

„Samoobrona Polska. Pismo Polskiego Komitetu Obrony Życia, Rodziny i Narodu” („SP”) wywodzi się z działalności Polskiego Komitetu Obrony Życia, Rodziny i Narodu (PKOŹRiN) utworzonego 28 maja 1977 roku¹, który 1 stycznia 1981 roku przyjął nazwę Komitetu Samoobrony Polskiej (KSP). Był to pierwszy jawny projekt o charakterze narodowym, który jako pierwszy wydał

¹ Początkowo nosił nazwę Polski Komitet Obrony Życia i Rodziny, jednak 2 marca 1978 roku dodano słowo „Naród” (zob. Oświadczenie PKOŹRiN z dnia 2 marca 1978 roku, archiwum prywatne M. Barańskiego, w zbiorach autora).

własne niezależne wydawnictwa². U podstaw PKOŹRiN leżało dążenie do zniesienia aktu prawnego dopuszczającego aborcję – Ustawy z dnia 27 kwietnia 1956 roku o warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. z 1956 r. Nr 12, poz. 61). Twórcą PKOŹRiN był Marian Barański³. Wedle jego wspomnień idea narodziła się w 1976 roku po ujawnieniu się Komitetu Obrony Robotników, co dało mu asumpt powołania alternatywy dla tej organizacji. Celem było stworzenie ruchu obrony wartości moralnych, a przede wszystkim dzieci nienarodzonych oraz instytucji rodziny, która jego zdaniem była fundamentem *niepodległości wewnętrznej Narodu*. Na kwestię tę Barańskiego miał uwrażliwić Walenty Majdański⁴.

Aktywność rozpoczęto od zbiórki podpisów pod memorandum, które w marcu 1976 roku przekazano prymasowi Polski Stefanowi Wyszyńskiemu, a ten w liście (z listopada 1976 roku) zachęcił do zainicjowania komitetu⁵. Podkreślano, że *Komitet chce zapoczątkować ruch samoobrony polskiej, rozważny, niezależny i autentycznie polski „niezwiązany z żadnymi obcymi siłami”*⁶. Członków komitetu Barański rekrutował przy duszpasterstwie akademickim przy kościele św. Anny w Warszawie oraz u księdza Tadeusza Dziegiela w Bydgoszczy.

² M.J. Chodakiewicz, J. Mysiakowska-Muszyńska, W.J. Muszyński, *Polska dla Polaków! Kim byli i są polscy narodowcy*, Poznań 2015, s. 382-383.

³ Marian Barański – ur. 29 sierpnia 1936 roku, prawnik, propagator idei narodowej oraz obrony życia poczętego, represjonowany działacz Ligi Narodowo-Demokratycznej. Konspiracyjną działalność polityczną rozpoczął w latach 50. XX wieku. Organizował studencki ruch samokształceniowy. Założyciel i prezes Stowarzyszenia Narodowego im. Romana Dmowskiego, zarejestrowanego 17 stycznia 1989 roku. Włączył się także w budowę Stronnictwa Narodowego „Szczerbiec”, którego został wiceprezesem (zob. C. Maj, E. Maj, *Narodowe ugrupowania polityczne w Polsce 1989-2001*, Lublin 2007, s. 107-108; M.J. Chodakiewicz, J. Mysiakowska-Muszyńska, W.J. Muszyński, op. cit., s. 38; G. Tokarz, *Ruch narodowy w Polsce 1989-1997*, Wrocław 2002, s. 17-18; A. Friszke, *Opozycja polityczna w PRL*, Londyn 1994, s. 224-226).

⁴ Walenty Majdański – demograf, jeden z działaczy LN-D. W czasie zebrań (zwanych herbatkami) przeprowadzał dyskusje i prelekcje. Barański powoływał się na koncepcje Majdańskiego, którego *marzeniem było, żeby Polska miała 80 mln ludzi, wyśmiewał się też z „idei pan, pani i pies”*, określił go *wielkim bojownikiem o życie dzieci poczętych i polską rodzinę* (wywiad z Marianem Barańskim przeprowadzony przez autora 15.09.2013 roku w Warszawie, w zbiorach autora); *Panel dyskusyjny – Marian Barański*, [w:] *Liga Narodowo-Demokratyczna (1957-1960). Dzieje nieznannej formacji opozycji niepodległościowej w PRL*, red. H. Klata, J. Żaryn, Warszawa 2013, s. 112; zob. też: W.J. Muszyński, *Przemysław Górny*, [w:] *Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956-89*, t. 2, red. J. Skórzyński, P. Sowiński, M. Strasz, Warszawa 2002, s. 105.

⁵ Informacja o programie Polskiego Komitetu Obrony Życia i Rodziny, List Jerzego Zielińskiego do Mariana Barańskiego z 10 czerwca 1977 roku – dokumenty z archiwum prywatnego M. Barańskiego, w zbiorach autora.

⁶ Polski Komitet Obrony Życia, Rodziny i Narodu – dokument z archiwum prywatnego M. Barańskiego, w zbiorach autora.

Na początku działalności zrezygnowano z ujawnienia idei politycznej z obawy przed restrykcjami, które mogłyby dotknąć organizację pravicową, szczególnie nurtu narodowego⁷.

Mimo to pod deklaracją założycielską zdecydowano się na upublicznienie dziesięciu nazwisk członków komitetu wraz z adresami, wiekiem, zawodem oraz stanem rodzinnym⁸. Jak wskazał Barański, członkami komitetu były *osoby narodowości polskiej, głównie młode, wyznania rzymskokatolickiego o przekonaniach narodowych*⁹. Działalność wydawnicza była utrzymywana z *własnych funduszy krajowych – ze sprzedaży wydawnictw, darów osób nam życzliwych i z własnych składek*¹⁰.

Aktywność Komitetu rozpoczęto od rozesłania kilkuset listów z odezwą założycielską. Część z nich została zarekwirowana¹¹. Broszury zachęcające do włączenia się w działalność komitetu rozpowszechniano na trasie Warszawskiej Pieszej Pielgrzymki na Jasną Górę w 1977 roku. Mobilizowano do zakładania lokalnych komitetów oraz do udostępniania materiałów¹².

Komitet wydał dwa numery „Informatora Polskiego Komitetu Obrony Życia i Rodziny” („IPKOŻiR”), po czym w 1978 roku zmienił tytuł pisma na „Samoobronę Polską”. Do wprowadzenia stanu wojennego 13 grudnia 1981 roku

⁷ Członkowie SN, którzy po wojnie pozostali w Polsce, byli poddawani represjom, a ugrupowanie jako jedyne z „grubej czwórki” Polskiego Państwa Podziemnego nie mogło działać legalnie (E. Maj, *Wielonurtowość myśli nacjonalistycznej w Polsce współczesnej*, [w:] *Idee w procesie kształtowania współczesnej rzeczywistości polskiej. Nacjonalizm*, red. E. Maj, M. Mikołajczyk, M. Śliwa, Kraków 2010, s. 79).

⁸ Byli to: Zofia Bogusławska, Anna i Janusz Bukowscy, ks. Tadeusz Dzięgiel (pseudonim pisarski: Wołynowicz), Tomasz Jan Jankowski, ks. Bogusław Jerzycki, Kazimierz Piotrkowski, Zbigniew Raginia, ks. Stanisław Tworowski, Jerzy Zieliński. Skład zmienił się i 30 grudnia 1977 roku do Komitetu przystąpili Irena Nitka oraz Tadeusz Dworak, zrezygnował zaś ks. Stanisław Tworowski. Barański swoją obecność w organizacji ujawnił dopiero po przesłuchaniach pozostałych członków i zaczął podpisywać się jako rzecznik (zob. *Wiadomości*, „Informator Polskiego Komitetu Obrony Życia i Rodziny” [dalej: IPKOŻiR], 30.12.1977, nr 2, s. 3; M. Barański, *Wspomnienia z Samoobrony*, „Samoobrona Polska” [dalej: SP] 1991, nr 1, s. 4).

⁹ M. Barański, *Komitet Samoobrony Polskiej*, [w:] *Elementarz wiedzy narodowej*, red. M. Barański, Warszawa 1995, s. 219.

¹⁰ *Ibidem*, s. 220.

¹¹ W notatce urzędowej z 10 czerwca 1977 roku funkcjonariusz Służby Bezpieczeństwa KSMO odnotował powstanie na terenie Warszawy niezarejestrowanego i niezgłoszonego stowarzyszenia. Zaklasyfikował go do kategorii szkodliwych, podważających system prawny (KSMO, Notatka służbowa z 10 czerwca 1977 roku – dokument z archiwum prywatnego M. Barańskiego, w zbiorach autora).

¹² *Z działalności Polskiego Komitetu Obrony Życia i Rodziny*, IPKOŻiR, 8.09.1977, nr 1, s. 8; *Drodzy Czytelnicy!*, *Ibidem*, s. 1.

wydano szesnaście numerów, numer siedemnasty – jubileuszowy, pojawił się w 1991 roku jako pismo Stronnictwa Narodowego „Szczerbiec”.

Charakterystyka pisma

Pismo „Samoobrona Polska” było konspiracyjnym, niekoncesjonowanym organem PKOŹRiN, a następnie KSP. Istniało od 1978 roku, jednak jego początków można dopatrywać się 8 września 1977 roku, kiedy to opublikowano pierwszy numer „IPKOŹiR”. „Samoobronę Polską” zawieszono w związku z wprowadzeniem stanu wojennego. Pierwszy numer „Informatora” przygotowano na powielaczu spirytusowym, którego nakład z jednej matrycy wynosił 150 odbitek (odbiło się 120)¹³, natomiast „SP” wydawana była na powielaczu białkowym, a jej nakład liczył od dwóch do czterech tysięcy egzemplarzy¹⁴.

Już w pierwszym numerze „IPKOŹiR” określono adresata pisma – *uczestników i sympatyków naszego ruchu obrony życia i rodziny*¹⁵ – ale do działania zachęcano *wszystkich uczciwych Polaków* bez względu na poglądy polityczne i religijne. Pismo było dostarczane przez księdza Tadeusza Glińskiego z Ołtarzewa do seminariów duchownych na terenie Polski¹⁶. Redakcja zapowiedziała, że świadomie naraża się na ataki sił antyludzkich, które chcą podporządkować ludzkość rządowi światowemu, zagrażającemu suwerenności narodów i zmierzającemu do ich likwidacji¹⁷. Pismo miało być kolportowane przez sympatyków oraz członków PKOŹRiN. Obawiano się korzystania z usług poczty ze względu na częste konfiskaty przesyłek czy fałszowanie treści. Założeniem było, by każdy egzemplarz przeczytało co najmniej dziesięć osób¹⁸.

Początkowo nie ujawniono składu redakcji, zdecydowano się na to w maju 1978 roku¹⁹. Redakcja mieściła się w mieszkaniu Barańskiego na ulicy

¹³ Powielacz należał do Towarzystwa Kultury Moralnej, którego sekretarzem był Barański. Pobrał on go pod pretekstem naprawy i użytkował ponad rok (wywiad z Marianem Barańskim przeprowadzony przez autora 15.09.2013 roku w Warszawie, w zbiorach autora).

¹⁴ Powielacz białkowy został pozyskany przez członka komitetu Janusza Bukowskiego od ks. Sadłowskiego ze Zbroszy Dużej, wydawcy „Placówki”. Bukowski przekonał go, że są „bratnią organizacją”. Po jego zwrocie ksiądz dostarczył redakcji drugi powielacz z maszynką do robienia sitodruku, który został utracony w czasie rewizji (Ibidem).

¹⁵ *Drodzy Czytelnicy!...*, s. 1.

¹⁶ Wywiad z Marianem Barańskim przeprowadzony przez autora 15.09.2013 roku w Warszawie, w zbiorach autora

¹⁷ *Odezwa do wszystkich uczciwych Polaków!*, IPKOŹiR, 8.09.1977, nr 1, s. 4-5.

¹⁸ *Drodzy Czytelnicy!...*, s. 1; *Dokumenty*, IPKOŹiR, 30.12.1977, nr 2, s. 9.

¹⁹ Skład redakcji ulegał zmianom, w 1980 roku dołączył Krzysztof Kawęcki (pseudonim K. Korwin), w nr 11-12 Edward Froń, którego od numeru trzynastego zastąpił Jan Brzoza. Ten skład redakcyjny pozostał do szesnastego numeru pisma.

Wybrańskiej w Warszawie, następnie siedzibę przeniesiono na ulicę Grochowską. Komitet tworzyły osoby po 30. roku życia, w 1979 roku do ich grona dołączyli studenci i licealiści²⁰.

Pierwsze dwa numery pisma „IPKOŻiR” liczyły dziewięć i trzynaście stron. Zawierały trzy działy: *Z działalności PKOŻiR*, *Wiadomości* oraz *Listy*. Liczba stron „SP” była różna i wahała się od 20 do 65 stron. Wzrastała również liczba cyklicznych rubryk. Po „IKOŻiR” pozostały *Wiadomości*²¹ (wkrótce podzielone na krajowe i zagraniczne), *Listy*, rozwijano działy: *Komentarze redakcyjne*, *Polemiki*, *Recenzje*, *Prawdziwą historię Polski*, gdzie wyjaśniano dzieje polityczne narodu²². Dodatkowo w piśmie publikowano artykuły publicystyczne, a także ich zapowiedzi, dokumenty polityczne, deklaracje, sylwetki i biografie, nekrologi. Dokonywano również przedruków z emigracyjnej prasy narodowej – „Myśli Polskiej” oraz „Biuletynu Stronnictwa Narodowego w Ameryce Północnej”. Na ostatniej stronie drukowano informacje o datkach i podziękowania dla darczyńców.

Redakcja założyła cztery główne aspekty działania: kształtowanie wiedzy i kultury politycznej społeczeństwa polskiego, walkę z zagrożeniami moralnymi narodu, dbałość o sprawy socjalne (wyżywienie i mieszkanie) oraz obronę zagrożonych wolności obywatelskich. Przy czym zaznaczono, że pismo będzie ukazywało pozytywy działalności²³.

W 1979 roku zdecydowano się na ujawnienie profilu ideowego pisma. Prezentację myśli narodowej rozpoczęto od dzieł Romana Dmowskiego, ale powoływano się też na Jana Ludwika Popławskiego, Zygmunta Balickiego, Zygmunta Wasilewskiego, Romana Rybarskiego, Jana Mosdorfa, Tadeusza Gluzińskiego, Adama Doboszyńskiego, Stanisława Piaseckiego, Jędrzeja Giertycha. Przywoływano pisarzy, filozofów, historyków, filologów, ekonomistów związanych z Narodową Demokracją. Poprzez nawiązanie do inspiracji ideowych myśli

²⁰ M.J. Chodakiewicz, J. Mysiakowska-Muszyńska, W.J. Muszyński, op. cit., s. 387.

²¹ W rubryce *Wiadomości* odnoszono się do bieżących wydarzeń w Kościele katolickim, w partii, w społeczeństwie. Obserwowano nowe ugrupowania opozycyjne, zob. np. *Nowe grupy polityczne*, SP 1979, nr 3, s. 62; *Z ostatniej chwili!*, SP 1979, nr 3, s. 62; *Z życia akademickiego*, SP, 31.12.1980, nr 13, s. 21-22; *Nowe Grupy*, SP, 31.12.1980, nr 13, s. 22; *Polski Związek Katolicko-Społeczny*, SP, 31.12.1980, nr 13, s. 22; *Nowe pisma narodowe*, SP 1989, nr 12, s. 25.

²² S.L., *Prawdziwa historia Polski*, SP 1979, nr 1, s. 21-25; *Prawdziwa historia Polski (1907-1914)*, SP 1980, nr 11, s. 11-12; K. Kawęcki, *Prawdziwa historia Polski (Wielka wojna)*, SP, 15.06.1981, nr 15, s. 21-26; S. Lecki, *Prawdziwa historia Polski (1882-1893)*, SP 1978, nr 5-6, s. 18-22; K. Korwin, *Prawdziwa historia Polski*, SP 1980, nr 10, s. 31-34; *Prawdziwa historia Polski*, SP 1981, nr 16, s. 18-21.

²³ Nasza formuła działania, [w:] Oświadczenie PKOŻRiN z dnia 2 marca 1978 roku, archiwum prywatne M. Barańskiego, w zbiorach autora.

narodowej wyjaśniano sytuację geopolityczną Polski, a także zwracano uwagę na jej tradycyjne zagrożenia²⁴. Publikowano artykuły o nacjonalizmie²⁵.

Apelowano o odnowę moralną i duchową, życie według zasad cywilizacji łacińskiej, propagowano ideę polityczną narodu, mit Wielkiej Polski²⁶. Ujawnienie oblicza narodowego komitetu i pisma nie zyskało aprobaty środowiska narodowców. Jak wskazał Jarosław Tomaszewicz, wynikało to głównie z trzymania się linii politycznej Jędrzeja Giertycha (opozycyjnej wobec Tadeusza Bieleckiego, którego popierała część endeków pozostałych w kraju). Ponadto członkowie emigracyjnego Stronnictwa Narodowego jawnie popierali akcje Ruchu Młodej Polski²⁷. Mimo to pisma Komitetu docierały do Londynu, a prezes SN, Antoni Dargas, przekazał jednorazowo 500 dolarów na działalność środowiska²⁸.

W życiu prasy PKOŹRiN oraz KSP można zauważyć kilka okresów. W pierwszym, w 1977 roku, ujawniono cel działalności społecznej – obrona życia od poczęcia do naturalnej śmierci – oraz poinformowano o rozpoczęciu zbiórki podpisów pod inicjatywą obywatelską, której celem było zniesienie ustawy²⁹. W okresie drugim, czyli w roku 1978, nastąpiła zmiana nazwy pisma, ujawniono nazwiska redaktorów, wskazano opozycyjny charakter komitetu, a także skrytykowano władze partyjno-państwowe. Rok 1979, czyli okres trzeci, charakteryzował się ujawnieniem oblicza politycznego pisma i komitetu oraz krytyką KOR-u. W ostatnim, czwartym okresie (1981 rok), zmieniono nazwę komitetu oraz siedzibę redakcji.

²⁴ Obawiano się zagrożeń ze strony Niemiec – ekonomicznych i politycznych, szczególnie podważenia granicy na Odrze i Nysie, oraz porozumienia z ZSRR. Obawy redakcji wzbudzały plany utworzenia niepodległej Ukrainy (zob. M. Barański, *Myśl polityczna Romana Dmowskiego*, SP 1979, nr 1, s. 1-13).

²⁵ K. Korwin, *Nacjonalizm – kilka uwag na czasie*, SP 1980, nr 11, s. 10-11; *Żywotność myśli endeckiej*, SP 1980, nr 11, s. 8-10; *Myśl Polska o napaści paryskiej „Kultury”*, SP 1980, nr 10, s. 39-40.

²⁶ K. Kawęcki, *Żeby Polska była Polską...*, SP, 15.06.1981, nr 15, s. 16-17; K. Korwin, *W rocznicę powołania Obozu Wielkiej Polski*, SP 1980, nr 10, s. 29-31.

²⁷ J. Tomaszewicz, *Ugrupowania neoendeckie w III Rzeczypospolitej*, Toruń 2003, s. 59.

²⁸ Barański nie darzył zaufaniem delegatów SN w Polsce. Jednemu z nich zarzucał, że namawiał on członków komitetu do angażowania się w inicjatywę Wiesława Chrzanowskiego, przez co przyczynił się do dwóch rozłamów w Komitecie (M. Barański, *Wspomnienia z Samoobrony*, SP 1991, nr 1, s. 6).

²⁹ *Dokumenty*, IPKOŹiR, 30.12.1977, nr 2, s. 9; *Wiadomości*, IPKOŹiR, 30.12.1977, nr 2, s. 2.

Główna problematyka

W początkowych latach wydawania pisma publicystyka dotyczyła trzech głównych aspektów: obrony życia od poczęcia do naturalnej śmierci, obrony rodziny przed demoralizacją i zapewnienie jej podstaw egzystencji oraz obrony narodu – tradycji, kultury, pamięci narodowej. Przed represjami asekurowano się zapisem o działaniu zgodnie z obowiązującym prawem i deklaracyjnym brakiem aspiracji politycznych³⁰. W ramach realizacji pierwszego z zadań dążono do zniesienia ustawy o przerywaniu ciąży. Ostrzegano, że jej skutkiem będzie klęska demograficzna państwa polskiego. Sprzeciwiano się próbom legalizacji eutanazji. Przedstawiano własny projekt ustawy o ochronie życia i zdrowia dziecka nienarodzonego oraz o ochronie macierzyństwa. Podkreślano, że *cywilizowane społeczeństwa* uznają życie i zdrowie ludzkie za wartość najwyższą, a *istota ludzka zaczyna się od poczęcia*. Z tego względu zamierzono wyposażać ją w osobowość prawną. Zwracano uwagę na fizyczne, moralne, rodzinne i społeczne skutki aborcji: unieszczęśliwienie kobiet, demoralizacja społeczeństwa, niszczenie rodziny i narodu³¹. Na łamach pisma informowano o liczbie podpisów zebranych w konkretnych miejscowościach pod inicjatywą zniesienia ustawy³², apelowano do opozycji demokratycznej do działania w tej sprawie³³. Relacjonowano inicjatywę w zakresie obrony życia³⁴ lub informowano o absencji konkretnych środowisk i organizacji³⁵.

³⁰ Odezwa do wszystkich uczciwych Polaków z 2 marca 1978 roku, s. 1, druk ulotny, dokument z archiwum prywatnego M. Barańskiego, w zbiorach autora. W odezwie założyciele zachęcali do włączenia się do działań komitetu oraz tworzenia własnych komitetów. W tym celu podawali również adresy kontaktowe (zob. *Ibidem*, s. 2).

³¹ *Dokumenty*, IPKOŻiR, 30.12.1977, nr 2, s. 8; T. Wołynowicz, *Skutki przerywania ciąży*, IPKOŻiR, 8.09.1977, nr 1, s. 7-8; Odezwa do wszystkich uczciwych Polaków z 2 marca 1978 roku, s. 2-3, druk ulotny, dokument z archiwum prywatnego M. Barańskiego, w zbiorach autora; Oświadczenie PKOŻRiN z dnia 2 marca 1978 roku, archiwum prywatne M. Barańskiego, w zbiorach autora; *Polski Komitet Obrony Życia Rodziny i Narodu*, SP 1979, nr 1, s. 28.

³² W maju 1978 roku były to: Lublin (350), płockie i sieradzkie (806), proboszcz z parafii Stawiszyn koło Kalisza (610) (zob. *8014 podpisów*, SP 1978, nr 2, s. 10). Do października 1978 roku zebrano 12 tys. podpisów (zob. *Podpisy pod wnioskiem obywatelskim do Sejmu PRL*, SP, 20.10.1978, nr 4, s. 8-10).

³³ *Wezwanie do działania*, SP 1978, nr 2, s. 13-15.

³⁴ *Interpelacje Koła poselskiego „Znak” w Sejmie PRL*, SP, 20.10.1978, nr 4, s. 17; *Spotkanie w Kościele Św. Anny*, SP 1979, nr 1, s. 25-26. W jego czasie PKOŻRiN zaprezentował plan działania: zmobilizować środowiska katolickie do poparcia inicjatywy, zaangażować naukowców, którzy wydadzą oświadczenie, iż *człowiek zaczyna się w momencie poczęcia* oraz upowszechnić je, zbierać podpisy, nawiązać kontakty z Międzynarodowym Ruchem Obrony Życia, poinformować o działaniu komitetu Ojca Świętego.

³⁵ *Probiierz człowieczeństwa i polskości*, SP, 20.10.1978, nr 4, s. 17-19.

W ramach obrony rodziny zamierzano walczyć z niemoralnymi zachowaniami (nadużywaniem alkoholu, rozwiązłością seksualną, lenistwem, arogancją)³⁶. Ksiądz Dzięgiel uważał, że aby zatrzymać proces niszczenia polskich rodzin należy: zakazać aborcji, rozwijać budownictwo mieszkalne, zmniejszyć zatrudnienie wśród kobiet, podnieść zarobki mężczyzn, ograniczyć do minimum promocję równouprawnienia płci, podnieść poziom wyżywienia i zaopatrzenia, zakazać wywozu żywności i surowców z państwa, przerwać rozwój przemysłu oraz dowartościować sektor rolny i usług. Publicysta uważał, że każdy Polak może przyczynić się do wzmocnienia rodziny poprzez posiadanie co najmniej trójki dzieci i wychowywania ich w wierze katolickiej, zgodnie z tradycyjnym modelem rodziny, gdzie żona i matka zajmuje się ogniskiem domowym, mężczyzna zaś zapewnia rodzinie dobra materialne³⁷.

Za kluczowe dla istnienia rodziny uznano ograniczenie zatrudnienia kobiet. Na łamach pisma wskazano, że propagowanie *idealu emancypacyjnego – pracy zawodowej jako miernika wartości kobiety* miało prowadzić do niszczenia roli domu, który stał się w wielu rodzinach – *dotatkem do pracy zawodowej, często tylko miejscem noclegowym*. Aktywność zawodowa kobiet miała skutkować osłabieniem więzi rodzinnych, uniemożliwić wychowanie dzieci, przyczynić się do obniżenia kultury i rozluźnienia ich moralności. Opowiadano się za podwyżką zarobków dla mężczyzn, co miało być powodem rezygnacji kobiet z pracy zawodowej³⁸. Krytykowano działalność ruchów emancypacyjnych. Oskarżano je o zaprzeczanie naturalnemu istnieniu płci – wyzwalanii kobiet z kobiecości, a mężczyzn z męskości. Uważano, że w związku z działalnością ruchów wyzwolenia kobiety otrzymały prawa, których nie chciały, np. prawo wyborcze. Wskazano, że prawo to jest *niezgodne z ich psychiką. Kobieta jest bowiem skłonna pracować nie tyle dla czegoś, dla idei, ile dla kogoś. Odwrotnie mężczyzna*. Instytucjonalizacji tych ruchów dopatrywano się w organizacjach paramasońskich³⁹.

W ramach działań przewidzianych w obronie narodu dążono do: podtrzymania katolicyzmu w narodzie, *samorządności społecznej i suwerenności Narodu*, kultywowania historii, tradycji i kultury, prawdy i jawności w życiu publicznym,

³⁶ Oświadczenie PKOŻRiN z dnia 2 marca 1978 roku, archiwum prywatne M. Barańskiego, w zbiorach autora.

³⁷ T. Wołynowicz, *Informacja o stanie rodziny polskiej*, SP, 8.09.1978, nr 3, s. 1-8; Idem, *Skutki przerywania ciąży*, IPKOŻiR, 8.09.1977, nr 1, s. 7-8; Idem, *Człowiek oskałpowany*, SP 1978, nr 2, s. 19-20; Idem, *Człowiek oskałpowany (cz. 3)*, SP, 20.10.1978, nr 4, s. 8-10; Idem, *Człowiek oskałpowany (IV)*, SP 1978, nr 5-6, s. 15-16.

³⁸ *Dokumenty*, IPKOŻiR, 30.12.1977, nr 2, s. 9.

³⁹ Z. Kłosiński, *Ruch „wyzwolenia kobiet”*, SP 1978, nr 2, s. 5-7; Idem, *Ruch „wyzwolenia kobiet” w Polsce (II)*, SP, 8.09.1978, nr 3, s. 11-13; Idem, *Ruch „wyzwolenia kobiet” w Polsce przedwojennej*, SP, 20.10.1978, nr 4, s. 10-12.

obrony polskiej wsi, prawa do samokształcenia politycznego i społecznego, prawa do moralności⁴⁰. Propagowano teorię cywilizacji Feliksa Konecznego oraz przekładano ją na analizę historii Polski i jej obecne położenie, realizowaną politykę i zagrożenia. Podnoszono wartość Polski jako państwa cywilizacji łacińskiej, skąd także wynikała konieczność korelacji polskości z katolicyzmem⁴¹. Poprzez pryzmat teorii cywilizacji Konecznego opisywano przejawy cywilizacji turańskiej w ZSRR: brak narodowości, niski rozwój, wojenna organizacja społeczeństwa, brak poszanowania dla życia i nauki, brak etyki. Barański obawiał się, że wpływy te docierają do Polski⁴². Wskazując na bliskość Żydów z komunizmem, socjalizmem i masonerią, odnoszono się do cywilizacji żydowskiej, której za Konecznym zarzucano doktrynerstwo, podwójną etykę, gromadność życia zbiorowego⁴³. Obawiano się również cywilizacji bizantyńskiej, pod wpływem której byli Niemcy. Scharakteryzowano ją jako *supremację siły fizycznej wyrażonej w podporządkowaniu Kościoła państwu*, jednostajną, z opóźnionym poczuciem narodowym, niedorozwiniętą kulturą organizacji społecznej, wiarą we wszechmoc państwa⁴⁴.

Redakcja pisma sprzeciwiała się nurtowi progresywistycznemu w Kościele katolickim. Jego przejawy wiązano z posoborową odnową Kościoła oraz rewolucją seksualną. Zauważano, że w porównaniu do Zachodu, Kościół w Polsce nadal miał tradycyjny charakter, mimo próby jego zniszczenia przez władze. W piśmie prezentowano przejawy walki z Kościołem w Polsce od fizycznej (bicie, tortury) przez materialną (pozbawianie dóbr) po psychiczną (dyskredytacja w prasie, zastraszanie, szantaż). Brak efektów powyższych akcji spowodował próbę instytucjonalnego wpływu na nominację biskupów, likwidację wydziałów teologicznych, usunięcie religii ze szkół, politykę ateistyczną państwa⁴⁵. Z entuzjazmem przyjęto informację o wyborze kardynała Karola Wojtyły na głowę Stolicy Apostolskiej. Relacjonowano pielgrzymki papieża oraz wpływ jego kazań na polski naród⁴⁶.

⁴⁰ Oświadczenie PKOŹRiN z dnia 2 marca 1978 roku, archiwum prywatne M. Barańskiego, w zbiorach autora.

⁴¹ M. Barański, *Cywilizacja łacińska*, SP 1978, nr 2, s. 1-2; Idem, *Cywilizacja łacińska*, SP, 8.09.1978, nr 3, s. 8-10.

⁴² Idem, *Cywilizacja turańska*, SP, 20.10.1978, nr 4, s. 3-5.

⁴³ S. Lacki, *Cywilizacja żydowska*, SP 1979, nr 1, s. 13-17.

⁴⁴ A.O., *Cywilizacja bizantyńska*, SP 1978, nr 5-6, s. 10-12.

⁴⁵ M. Barański, *Sytuacja w Kościele dzisiejszym*, SP 1979, nr 3, s. 23-49; zob. też: M. Fajn, *Atak izraelsko-masoński na Kościół w Polsce*, SP 1978, nr 5-6, s. 25-26.

⁴⁶ *Program pobytu Ojca Świętego w Polsce*, SP 1979, nr 1, s. 27; *Ojciec Święty w Polsce*, SP 1979, nr 3, s. 3; *Słowo Ojca Świętego do Polaków*, SP 1979, nr 3, s. 3-8; *Ojciec Święty we Francji*, SP 1980, nr 11, s. 23-24.

Na łamach pisma dokonywano diagnozy społeczeństwa polskiego ze szczególnym uwzględnieniem stopnia demoralizacji narodu. Środowisko „SP” niepokoiły brak aspiracji rozwoju osobistego członków narodu i rozwarstwienie społeczne. Zachowań tych dopatrywano się w *permanentnej frustracji*, celowo wywoływanej przez władzę poprzez: niedobór artykułów konsumpcyjnych, niestabilność prawa, nieograniczoną swobodę działań milicji, a także cenzurę polityczną⁴⁷. Ukazywano absurdalne działania lokalnych struktur partyjnych, np. tworzenie atrap plonów rolnych na polach w celu ukazania dygnitarzom partyjnym stanu żniw, zgodnego z założonym planem⁴⁸. Wskazano, że władze nie realizują założonego planu zapewnienia każdej rodzinie samodzielnego mieszkania⁴⁹. W związku z bezpodstawnym uwięzieniem przywódców Konfederacji Polski Niepodległej nawoływano do sprawiedliwości⁵⁰. Informowano czytelników o rewizjach i zatrzymaniach członków KOŻRiN czy stratach materialnych poniesionych w ich wyniku⁵¹. Krytykowano władze państwowe za podwyżki cen oraz propagandę wobec strajkujących. Pismo solidaryzowało się z protestującymi robotnikami, co potwierdzało ideę unarodowienia się najszerzych warstw ludowych⁵². W ten sposób realizowano endecką *ideę ponadklasowego solidaryzmu narodowego*⁵³.

W piśmie prezentowano krytyczny stosunek do opozycji demokratycznej: KOR-u, Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela, KPN-u, Ruchu Młodej Polski. Trzem ostatnim zarzucano brak ideologii, co miało powodować konflikty personalne, pomijanie sprawy obrony życia dzieci nienarodzonych, zewnętrzne finansowanie, przyjmowanie nazw *ze słowników zachodnich*. Opozycję demokratyczną podzielono na dwa nurty: liberalno-żydowski, który zdaniem redakcji

⁴⁷ J. Dziecioł, *Obraz psychiczny naszego społeczeństwa*, SP 1978, nr 2, s. 2-4; *Odkręcania śruby alkoholowej*, SP 1978, nr 2, s. 16-17; T.J. Jankowski, *Na kanwie pewnego spotkania*, SP 1978, nr 2, s. 4-5.

⁴⁸ *Zwalono na ziemię gnijące w snopkach zboże, zaorano zboża stojące na pniu*, wspomniano, że działo się to bez zgody i wiedzy rolników (*Państwa dno...*, SP, 20.10.1978, nr 4, s. 20).

⁴⁹ *Trudna sytuacja mieszkaniowa*, SP 1980, nr 11, s. 24-25.

⁵⁰ *O nieustanną sprawiedliwość*, SP, 15.06.1981, nr 15, s. 30-31.

⁵¹ W dniach 19-20 kwietnia 1979 roku w wyniku rewizji u Barańskiego oraz Zielińskiego w Warszawie utracono dwie maszyny do pisania oraz niekoncesjonowane pisma, w Mrągowie przesłuchiwano znajomych, naciskano na rodziny Jankowskiego i Raginia (*Rewizje i przesłuchania*, SP 1979, nr 1, s. 27; *Rewizje i przesłuchania*, SP 1978, nr 5-6, s. 22-23).

⁵² *Wbrew woli społeczeństwa*, SP, 20.10.1978, nr 4, s. 2-3; *Dzisiejsza sytuacja krajowa*, SP, 15.06.1981, nr 15, s. 5-10; *Strajki robotnicze*, SP 1980, nr 11, s. 7-8.

⁵³ T. Kenar, *Wątki tradycji narododemokratycznej w programie i działalności Komitetu Samoobrony Polskiej*, [w:] *Marzyciele i realiści. O roli tradycji w polskiej myśli politycznej od upadku powstania styczniowego do XXI wieku*, red. T. Sikorski, A. Wątor, Szczecin 2009, s. 541.

był wiodący (KOR, ROPCiO)⁵⁴, oraz neopiłsudczykowski (KPN, RMP). Wskazano, że opozycja demokratyczna powstała z inspiracji *sił obcych i wrogich*, po to, by przejąć władzę nad Polską⁵⁵. Sprzeciwiano się działalności KOR-u, który oskarżano o bliski związek z władzą państwową. Uważano, że organizacja ta wyłoniła się w wyniku walki wewnętrznej w partii⁵⁶. Zauważono w niej również patriotów i działaczy niepodległościowych, lecz byli oni poza gremiami decyzyjnymi, w których dostrzegano dwie grupy: *starych aktywistów partyjnych okresu stalinowskiego* oraz ich wychowanków. Młodych definiowano jako trockistów, którzy nie uznają narodów i ojczyzn, lecz *ogólnoświatowy rząd komunistyczny*. Mieli oni podawać się za liberałów, socjaldemokratów, lewicę laicką⁵⁷. Podkreślano, że KOR przejął kontrolę nad „Solidarnością”, a partia podzieliła się na nurty prokorowski i antykorowski⁵⁸. Krytyka KOR-u stała się głównym wątkiem w roku 1980⁵⁹. Redakcja „SP” obawiała się, że „Solidarność” staje się wykonawcą KOR-u. Miało to wynikać z braku wykształcenia ogólnego i politycznego działaczy związków zawodowych⁶⁰. Postulowano, aby zmienić władze „Solidarności” oraz usunąć z jej szeregów działaczy KOR-u. Apelowano do członków i sympatyków „Solidarności”, aby podjęli kwestię wyżywienia narodu, mienia narodowego oraz zwalczania patologii społecznych⁶¹.

⁵⁴ Należy zaznaczyć, że RMP krótko współpracował z Barańskim, który dla działaczy RMP był *pierwszym spotkanym endekiem „z krwi i kości”*. Przez kilka miesięcy widywali się regularnie w Gdańsku. Barański dostarczał im literaturę z drugiego obiegu, między innymi Armię Krajową w dokumentach (t. 3). Badacz stwierdził, że Barański dla „grupy Halla” był *nazbyt radykalny, mocno krytykujący tak reżim, jak i „komandosów”, rewizjonistów, Radio Wolna Europa*. Miał także skupiać się przede wszystkim na aborcji, demografii. Wspólną inicjatywą PKOŹRiN i RMP był Polski Związek Akademicki (T. Sikorski, *O kształt polityki polskiej. Oblicze ideowo-polityczne i działalność Ruchu Młodej Polski 1979-1989*, Toruń-Szczecin 2011, s. 52).

⁵⁵ *Nasz stosunek do tak zwanej „opozycji demokratycznej”*, SP, 15.06.1981, nr 15, s. 10-16.

⁵⁶ *Atak na ideę narodową*, SP 1979, nr 3, s. 61; *Walka wewnątrzpartyjna*, SP 1980, nr 11, s. 5.

⁵⁷ *O faktyczną niezależność nowych związków zawodowych*, SP, 31.12.1980, nr 13, s. 1-12.

⁵⁸ *Wbrew woli społeczeństwa*, SP, 20.10.1978, nr 4, s. 2-3; *Dzisiejsza sytuacja krajowa*, SP, 15.06.1981, nr 15, s. 5-10.

⁵⁹ T. Kenar, *Prasa bezdebitowa ugrupowań neoendekich w latach 1976-1989*, [w:] *Prasa Narodowej Demokracji: od roku 1939 do początków XXI wieku*, t. 2, red. A. Dawidowicz, E. Maj, Lublin 2011, s. 71.

⁶⁰ *O faktyczną niezależność nowych związków zawodowych*, SP, 31.12.1980, nr 13, s. 1-5; M. Barański, *Zwycięstwo...*, SP 1989, nr 12, s. 1-3.

⁶¹ *Apel do członków i sympatyków Solidarności*, SP, 15.06.1981, nr 15, s. 34-35.

Podsumowanie

„Samoobrona Polska” była deklaratorywnie organem prasowym ruchu społecznego (biorąc pod uwagę fakt jawności działań PKOŹRiN, następnie KSP), lecz *de facto* była to organizacja polityczna. Cele polityczne ujawniano stopniowo. Początkowo skupiono się na propagowaniu idei obrony życia od poczęcia do naturalnej śmierci. Aktywność przejawiała się w zbiorce podpisów pod zniesieniem ustawy dopuszczającej przerwanie ciąży oraz wysyłaniu ich do Sejmu PRL. Dążono do zachowania tradycyjnego modelu rodziny i katolickiego wymiaru narodu polskiego. Krytyce poddawano działania władz. Jako pismo niekoncesjonowane „SP” mogła swobodnie prezentować założenia narodowej myśli politycznej. Z tego względu publikowano artykuły dotyczące twórców Narodowej Demokracji oraz załączki programu narodowego.

Jednak w związku z krytycznym podejściem do innych podmiotów opozycyjnych *komitet stał się inicjatywą odseparowaną, żyjącą własnymi problemami oraz operującą własnym językiem pojęć i skojarzeń. Utrudniało mu to zaistnienie w świadomości społecznej, nie pozwalało wyjść na zewnątrz i oddziaływać na społeczeństwo*⁶². Ponadto w czasie aktywności PKOŹRiN oraz KSP funkcjonowały inne podmioty odnoszące się do idei narodowej, jak np. RMP, który zyskał przychylność członków emigracyjnego SN. Nie ulega wątpliwości, że pismo KSP docierało do środowisk katolickich, a także integrowało je wokół podstaw myśli narodowej i idei obrony życia poczętego.

⁶² M.J. Chodakiewicz, J. Mysiakowska-Muszyńska, W.J. Muszyński, op. cit., s. 384.